

Rapport

efter kvalitetsgranskning
av yrkesprogram vid Praktiska Jönköping
i Jönköpings kommun

Innehåll

Inledning

Fakta om skolan

Bakgrund och syfte

Frågeställningar

Resultat

Metod och genomförande

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisning på yrkesprogram under hösten 2013 och våren 2014. Granskningen vid Praktiska Jönköping i Jönköpings kommun ingår i detta projekt. På skolan granskades undervisningen i årskurs 2 på fordons- och transportprogrammet, inriktning personbilsteknik.

Praktiska Jönköping besöktes den 25-27 februari 2014. Ansvariga inspektörer har varit utredarna Cecilia Palmqvist och Åsa Kildén. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande. Granskningen har ett uttalat elevperspektiv vilket innebär att inspektörerna under tre dagar har följt en klass i årskurs 2.

Kvalitetsgranskningen av undervisning på yrkesprogram genomförs i ytterligare 63 gymnasieskolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som har ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Den enskilda rapporten kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Fakta om Praktiska Jönköping

Praktiska Jönköping ingår i en koncern som driver skolor på flera orter i Sverige. Skolan har restaurang- och livsmedelsprogrammet, bygg- och anläggningsprogrammet, fordons- och transportprogrammet, samt hantverksprogrammet. Fordons- och transportprogrammet har ingått i granskningen. Skolan i Jönköping har en rektor och lärarna i gymnasiegemensamma ämnen och yrkeslärarna utgör ett arbetslag. På skolan går 101 elever fördelade i 6 klasser. Eleverna är följaktligen indelade i klasser som omfattar elever från de olika programmen. I yrkesämnena bedrivs emellertid undervisningen i grupper där eleverna är indelade efter sitt program. Meritvärdet för eleverna är mellan 10-150 poäng från grundskolan. I årskurs två är fyra elever inskrivna på fordons- och transportprogrammet, medan sex elever läser introduktionsprogram inriktning yrkesintroduktion och programinriktat individuellt val, integrerat med eleverna på fordons- och transportprogrammet.

Bakgrund och syfte

I och med reformeringen av gymnasieskolan 2011 renodlades skillnaderna mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program. Syftet med reformen var att bättre förbereda eleverna för kommande arbete eller vidare studier samt att öka genomströmningen i gymnasieskolan. En bättre genomströmning i gymnasieskolan är en vinst både för individen och för samhället. Genomströmningen skiljer sig mellan olika program, där avbrotten överlag är vanligare på yrkesförberedande program än på studieförberedande program. Elever som avbryter sina gymnasiestudier uppger ofta att de saknar motivation för skolan, att utbildningen upplevs som meningslös och att skolan inte gett det stöd eleverna har behov av.

Elever som har avbrutit sina studier har många gånger upplevt att de inte varit delaktiga i beslut om arbetssätt och arbetsformer i skolarbetet och att det som de förväntats göra i skolan inte har stämt överens med vad eleverna själva velat. Enligt forskning blir elever mer studiemotiverade när de upplever att de själva kan vara delaktiga i att utforma undervisningen och dess innehåll. Självtändighet och ansvar för den enskilda eleven betonas även i skollagen och i läroplanen.

Forskning visar även att eleverna upplever det som mer motiverande och mer meningsfullt med yrkesämnena då de själva kan identifiera sig som exempelvis en blivande kock eller mekaniker och att de får arbeta med något "som är på riktigt". Yrkesämnena kan också fungera som en ingång till motivation och självförtroende även för de gymnasiegemensamma ämnena. I arbetet med yrkesämnena kan eleverna se behov av att använda kunskaper i gymnasiegemens-

samma ämnen. Lärande underlättas om det sker i meningsfulla sammanhang, exempelvis genom att i ämnet matematik räkna ut måtten på något som ska tillverkas.

Lärarna har en central roll i att påverka elevernas motivation och självbild. Det är inte ovanligt att elever på yrkesprogram har negativa erfarenheter från stöd-undervisning i grundskolan. För elever som har sådana erfarenheter är det extra viktigt att inte försättas i situationer där de misslyckas igen. Istället gynnas elevernas självförtroende av att de får känna att de lyckas och får bekräftelse på sin progression. Därför är det viktigt med tydlig och löpande återkoppling.

Elever på yrkesprogrammen har ofta relativt låga meritvärden från grundskolan, något som kan vara en indikation på att eleverna inte fått tillräckligt stöd eller motiverats i tillräcklig omfattning under tidigare studieår. Därför kan det i högre grad i denna elevgrupp finnas elever med stödbehov, bristande motivation och negativa erfarenheter från tidigare studier. Skolverket har påtalat att stödinsatser ofta sätts in för sent. De konstaterar att särskilt stöd främst ges i gymnasiegemensamma ämnen, men sällan i programgemensamma ämnen, vilket också bekräftas av erfarenheter från Skolinspektionens tillsyn.

Kvalitetsgranskningens syfte är att granska om elever på yrkesprogram får en ändamålsenlig undervisning som stärker deras motivation att lära, för att därigenom skapa goda förutsättningar för att eleverna ska nå utbildningens mål och slutföra utbildningen. Elever som riskerar att inte nå kunskapsmålen utgör ett särskilt fokus i granskningen.

Frågeställningar

Möter undervisningen på yrkesprogrammen elevernas intressen, förväntningar och behov så att eleverna upplever undervisningen som meningsfull?

För att besvara den övergripande frågeställningen utgår Skolinspektionen från nedanstående underfrågor:

- Har eleverna inflytande över undervisningen och anpassas den därefter?
- Placerar kunskapsinnehållet i ett för eleverna meningsfullt sammanhang för att därigenom konkretisera lärandet?
- Får eleverna kontinuerlig återkoppling för att synliggöra lärande och progression och därmed stärka tilliten till den egna förmågan?
- Får elever i behov av särskilt stöd åtgärder som är anpassade så att eleven ges goda förutsättningar att slutföra utbildningen?

Resultat

Utifrån tidigare nämnda bedömningsområden har Skolinspektionen bedömt kvaliteten i undervisningen på fordons- och transportprogrammet med inriktning personbilsteknik och identifierat tre prioriterade utvecklingsområden. Dessa beskrivs nedan.

Utvecklingsområden

Har eleverna inflytande över undervisningen och anpassas den därefter?

Av författningarna framgår att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Alla elever ska ges den ledning och stimulans som behövs utifrån sina förutsättningar. Eleverna ska utveckla sin förmåga att utöva inflytande och att ta ansvar för sina studier. Skolan ska ha ett eller flera programråd för samverkan mellan arbetsliv och skola.

INFLYTANDE, INDIVIDANPASSNING OCH STIMULANS

Av intervjuerna framgår att eleverna upplever att undervisning utformas likadant för samtliga elever och att de inte gör uppgifter eller praktiska moment utifrån sin förmåga eller utifrån behov och att detta gäller såväl gymnasiegemensamma ämnen som yrkesämnena. Elevernas upplevelser överensstämmer med den bild Skolinspektionen får genom lektionsobservationerna. Av observationerna framgår också att elever ställer frågor om ämnet, men att dessa frågor lämnas obesvarade av läraren. Det framgår också att eleverna får vänta på att andra elever ska bli klara innan man går vidare till nästa moment i lektionen.

Av lärarintervjun framkommer emellertid att lärarna, särskilt i gymnasiegemensamma ämnen har planerat undervisningen efter enskilda elevers behov och att undervisningen inte utformas lika för alla. Vidare uppger rektorn att eleverna ges möjlighet att ge förslag på hur undervisningen kan bedrivas.

Eleverna upplever däremot att lärarna inte lyssnar på elevernas förslag på hur undervisningen kan förändras och hur den skulle kunna riktas mot elevernas valda utbildningsinriktning. I yrkesämnena framgår det också av intervjuerna att elevers önskemål om allsidighet i undervisningen beaktas. Exempelvis visas filmer som åskådliggör hur motorkomponenter fungerar, vilket eleverna önskat. Av observationer framgår att undervisningsinnehållet i gymnasiegemensamma ämnen anpassas efter elevernas yrkesinriktning och att uppgifter utformas så att elevernas ges frihet att välja innehåll i uppgiften. Under lektionen i historia får eleverna en uppgift som består av att beskriva ett fenomen eller ett föremål hämtat från elevernas framtida yrkesområde utifrån ett historiskt skeende. Enligt eleverna var den observerade lektionen en rolig och stimulerande

lektion, men att det hör till undantagen att undervisningen utformas med ett så stort mått av valmöjligheter för eleverna och att det kopplas till yrkesämnena.

Eleverna har klassråd, vilket framgår av intervjuer med elever, lärare och rektor. Eleverna uppger emellertid att dessa möten inte är meningsfulla, bland annat för att de inte får återkoppling på vad sina synpunkter. Skolans rektor menar emellertid att eleverna ges återkoppling på varje klass- och elevråd.

LOKALA PROGRAMRÅD

Praktiska Jönköping har försökt få till stånd programråd för fordons- och transportprogrammet, men inte lyckats få företrädare för företagen engagerade i att delta i möten. Skolans yrkeslärare tar därför istället in synpunkter på utbildningen från branschen genom samtal som genomförs när lärarna gör besök på elevernas arbetsplatser under APL. Detta initiativ som skolan tagit i syfte att få synpunkter på utbildningen kan förstås vara värdefull för skolan och för de företag som tillhandahåller APL-platser, men utgör inte en organiserad samverkan mellan huvudman och avnämare, som det anges i gymnasieförordningen. Skolans initiativ för att lösa den bristande samverkan mellan arbetsliv och skola ger inte heller skolan möjlighet att föra diskussioner i ett gemensamt forum med flera företrädare för branschen.

Av intervjuerna med eleverna framgår att de inte känner till företeelsen programråd och inte heller fått återkoppling om vad som behandlats i skolans samverkan med arbetslivet. Skolan använder sig således inte av den möjlighet till inflytande som ett lokalt programråd kan utgöra.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolans lärare och elever har skilda uppfattningar om hur väsentliga delar av utbildningens struktur fungerar, såsom betygsättning och undervisningens utformning. Skolan behöver involvera eleverna än mera i planeringen och utformningen av utbildningen, vilket också behöver innebära att eleverna ska lära sig att ta ansvar för sina studieresultat. Om eleverna inte känner till väsentliga delar av utbildningens upplägg blir det svårt för dem att se på vilket sätt de kan ha inflytande. Resultatet kan istället bli att eleverna blir frustrerade över att de inte blir lyssnade på, fast ambitionen och arbetet från skolans sida är att eleverna ska vara delaktiga. Skolan behöver få eleverna delaktiga så att det framkommer tydligare att de också har ett ansvar för studieron och för den ömsesidiga respekten mellan eleverna och mellan elever och lärare. Ett sätt för eleverna att utöva inflytande är att elevernas synpunkter hämtas in till ett organiserat programråd, något som skolan behöver utveckla formerna för. Programrådet behöver också organiseras så att det kan utgöra den organiserade form av samverkan som författningarna anger. Rektor i sin roll som pedagogisk ledare spelar en avgörande

roll för att detta arbete ska ske systematiskt och leda till genomgripande och bestående resultat.

Placeras kunskapsinnehållet i ett för eleverna meningsfullt sammanhang för att därigenom konkretisera lärandet?

MENINGSFULLA SAMMANHANG

Av läroplanen framgår att rektor har ett särskilt ansvar för att lärare samverkar så att eleverna ges ett sammanhang i sina studier. Av läroplanen framgår också att läraren i undervisningen ska utnyttja de kunskaper och erfarenheter som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång, samt att genomföra undervisningen så att eleverna upplever kunskapen som meningsfull.

Av intervjuer med lärarna framgår att lärarna samverkar och att lärarna i gymnasiegemensamma ämnen planerar och genomför undervisning med koppling till yrkesämnena. Läraren i matematik använder läromedlet i de programgemensamma ämnena och bygger undervisningen på den matematik som finns i dessa. Eleverna uppger att de känner igen att det funnits inslag av ämnesövergripande arbete, som exempel uppger eleverna att infärgning skett i årskurs ett i matematik och engelska, men menar samtidigt att det inte upplevs som tillräckligt och att de inte förstår varför de ska läsa vissa ämnen eller visst innehåll. Eleverna skulle vilja ha mera koppling mellan studier i teoretiska delar och i praktiska. Lärarna menar att man är medvetna om att eleverna vill ha mera undervisning i fordonslokalen, men att den inte alltid är tillgänglig.

De två lektionspass som är vikta för fordonsämnena som Skolinspektionen observerat, ägnas båda åt teoretiska studier. Detta trots att fordonslokalen är tillgänglig. Däremot används komponenter som förevisas som exempel. Under den första lektionen anknyter eleverna själva, på eget initiativ till egna erfarenheter från sin APL och skapar utifrån lektionsinnehållet ett sammanhang med sina egna erfarenheter. Under nästa lektion, där eleverna arbetar med att besvara instuderingsfrågor, förekommer inte den formen av kopplingar till elevernas erfarenheter. Inte heller gör läraren några ansatser att anknyta till elevernas erfarenheter inom yrket. Ingen av de lektioner Skolinspektionen observerat i yrkesämnena och i gymnasiegemensamma ämnen knyts ihop vid lektionsslutet. Enligt Skolinspektionen skulle en sammanfattning eller gemensam reflektion kring lektionsinnehållet kunna utgöra ett tillfälle att knyta an till elevernas erfarenheter och bidra till att skapa meningsfulla sammanhang.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att trots att examensmålen tycks vara så närvarande i planeringen av undervisningen når inte denna ambition eleverna fullt ut. Skolan ger uttryck för att den utgår ifrån en helhetssyn,

men detta resulterar ändå inte i meningsfulla sammanhang för eleverna. Skolan behöver därför se till att undervisningen både planeras och genomförs så att det skapar det meningsfulla sammanhang som anges i läroplanen. I detta arbete spelar rektor en avgörande roll för att skapa förutsättningar, såväl praktiska som didaktiska, för lärarna att genomföra de goda ambitioner som finns.

Ges eleverna goda förutsättningar att slutföra utbildningen?

Av skollagen framgår att eleverna ska ges den ledning och stimulans som de behöver för att utvecklas så långt som möjligt. Av läroplanen framgår att skolan ska uppmärksamma och stödja elever som är i behov av särskilt stöd, samt främja en god miljö för lärande.

På Praktiska Jönköping finns ett elevhälsoteam bestående av en skolsköterska och en kurator. Rektor uppger att skolan vid behov anlitar psykolog. Elevhälsoteamet, samt studie- och yrkesvägledare och rektorn träffas en gång i veckan för att behandla elevärenden. Skolan har vid besöksstillfället ingen i personalen med specialpedagogisk kompetens. Skolan har en lärare som ska återgå i tjänst inom kort och som håller på att vidareutbilda sig till specialpedagog. Denna lärare ska utföra specialpedagogiska uppgifter framöver. Skolans rektor uppger att de försökt rekrytera en specialpedagog, men inte lyckats och därför löst situationen på det här sättet. Studie- och yrkesvägledaren, tillika administratören, har en betydelsefull roll i stödarbetet på skolan. Bland annat följer hon upp elevernas frånvaro och deltar på elevhälsoteamets möten.

Av intervjuerna med elevhälsoteamet och lärarna framgår att flera elever har bristande motivation inför skolarbetet och att frånvaron är ett problem. Vanligtvis är närvaron god i årskurs ett, men i årskurs två tenderar frånvaron att öka. Många elever "vaknar till" i årskurs tre och lyckas ta igen missad kunskap då. Skolans erbjudande av så kallade "komma ikapp-dagar" är till för elever som behöver mera tid för att klara kunskapskraven. Lärarna uppger att det största problemet ofta är att eleverna har bristande motivation och lärarna ger uttryck för att de största svårigheterna uppstår när eleverna är omotiverade till själva yrkesinriktningen.

Av observationerna framgår att skolans resursperson, som är en av lärarna på skolan, är närvarande på vissa lektioner under skoldagen. Resurspersonens arbetsuppgifter är att finnas till hands och utgöra stöd för elever så att de ska kunna tillgodogöra sig undervisningen bättre. Av observationerna framgår emellertid att resurspersonen inte fungerar som ett stöd för att upprätthålla koncentrationen för studier. Vid flera tillfällen gör eleverna annat under lektionstiden, som att besvara sms och kasta papper. Av intervju med rektor och

lärare framgår att resurspersonen inte heller fått någon beskrivning av vad han ska göra under lektionerna för att stödja aktuella elever.

Av verksamhetsredogörelsen framgår att det finns en systematik för hur stödet ska ges, en systematik som enligt rektorn är tydlig och välfungerande. Lärarna bekräftar detta och uppger också att rutinen används som det är tänkt. I intervjuer med rektorn framkommer att skolan vidtar åtgärder men att det inte alltid sker en utredning av stödbehovet. Ett exempel på sådan utebliven utredning är när skolan känner till orsakerna till elevers frånvaro. Då stannar skolan vid att uppmärksamma problematiken och anmäla till sociala myndigheter.

Eleverna menar emellertid att det finns elever som inte känner till om de klarat av vissa kurser eller inte och huruvida de fått något åtgärdsprogram utarbetat för sig eller när deras studieresultat ska betygsättas, om de läser en kurs under det innevarande läsåret eller om den egentligen är avslutad. Elever och lärare uppger att det finns stödtimmar för elever som inte nått kunskapskraven men att det förekommer att elever väljer att åka hem istället för att närvara på stödtimmarna.

Praktiska gymnasiets rektor menar att stödet till varje elev måste utformas individuellt och att varje lärare måste utverka en undervisning som passar eleverna, även för elever i behov av särskilt stöd. Vilket också bekräftas av lärarna. Däremot känner rektorn inte till hur den individanpassning, som ska syfta till att stödja eleverna i den dagliga undervisningen, egentligen bedrivs. Lärarna uppger att de är tydligt att de fått uppdraget att individanpassa av rektorn, men att de däremot inte har fått ledning av rektor i hur det uppdraget ska utformas.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Praktiska Jönköping behöver vidta förändringar så att insatserna för att stödja elevernas utveckling leder till att eleverna ges goda förutsättningar att slutföra utbildningen. De svårigheter som skolan identifierat att eleverna har såsom motivationsbrist och frånvaro behöver skolan finna åtgärder för på ett tidigare stadium under elevens skolgång, så att åtgärder som gör att studierna förskjuts till följande årskurs kan minska. Om motivationsbrist är ett bekymmer bör skolan dessutom relatera denna brist till det utvecklingsområde som behandlar elevernas inflytande. Skolan behöver tydligare ange vad stödinsatserna i form av resurspersoner ska leda till och rektorn som pedagogisk ledare behöver följa upp hur lärarna möter elevernas behov av anpassningar i undervisningen och stödja lärarna i detta arbete.

Metod och genomförande

Under hösten 2013 och våren 2014 granskar Skolinspektionen kvaliteten på undervisningen på gymnasieskolans yrkesprogram vid 64 skolor i landet. Av dessa skolor har 54 kommunala huvudmän och 10 fristående huvudmän.

Granskningen har avgränsats till en klass i årskurs 2 på det aktuella programmet och inriktningen. Granskningen har genomförts genom att inspektörerna inför besöket i skolan har tagit del av schema, klasslista och poängplan för den aktuella klassen samt protokoll från skolans lokala programråd. Rektorn på det granskade programmet har också besvarat en verksamhetsredogörelse. I samband med besöket har inspektörerna tagit del av betygskatalog och individuella studieplaner i den aktuella klassen.

Vid besöket har lektioner i ämnena personbilsteknik, historia och idrott och hälsa observerats. Elever har intervjuats både enskilt och i grupp. Dessutom har lärare, rektorn och representanter för elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen intervjuats. Besöket har avslutats med en muntlig återkoppling till rektorn om de preliminära resultaten av granskningen. Rektorn har tagit del av och getts möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten.